

Міністерство культури України
Державна бібліотека України для юнацтва

«Закоханий у вроду слів...»:
до 125-річчя від дня народження М. К. Зерова

Бібліографічний покажчик

Київ 2015

«Закоханий у вроду слів...»: до 125-річчя від дня народження М. К. Зерова : бібліогр. покажч. / [уклад. : О. Круківська, С. Настенко ; консультант П. Дунай ; ред. : С. Чачко, В. Кучерява, Н. Лінкевич] ; Держ. б-ка України для юнацтва. – К. : [б. в.], 2015. – 27 с.

Бібліографічний покажчик розповідає про видатного українського літературознавця, перекладача й поета Миколу Костянтиновича Зерова. Незаслужено репресований у 30-ті роки минулого століття, він тільки із здобуттям Україною незалежності повертається до нас у всій своїй величі.

Видання розраховано на учнів старших класів, студентів вищих навчальних закладів та тих, хто цікавиться українською літературою.

Видання, позначені «*», знаходяться у фондах Державної бібліотеки для юнацтва.

Укладачі: О. Круківська, С. Настенко
Консультант П. Дунай
Редактори: С. Чачко, В. Кучерява, Н. Лінкевич
Відповідальний за випуск Г. Саприкін

© Укладачі: О. Круківська, С. Настенко, 2015
© Державна бібліотека України для юнацтва, 2015

Біографічна довідка

Багатогранна творча постать Миколи Костьовича Зерова: проникливий історик літератури, блискучий лектор-оратор, відважний критик-полеміст, майстер сонету, незрівняний перекладач античної поезії. Разом із Максимом Рильським, Михайлом Драй-Хмарою, Павлом Филиповичем та Освальдом Бургардтом він належав до неформального літературного об'єднання, яке в історію української літератури увійшло як неокласики.

Мальовнича природа, духовно-історичні традиції краю, родинний побут, народні пісні матері були тим сприятливим середовищем, що формувало його загальну культуру та національне самоусвідомлення. З родинної атмосфери майбутній неокласик виніс культ книги, схилення перед культурою – національною та світовою.

«Я народився в м. Зінькові, на Полтавщині, 14 (26 по новому) квітня 1890 р. Батько – учитель, потім – завідувачий городською школою, нарешті – у 1905 р. – інспектор народних шкіл; мати – з дрібного землевласницького роду Яреськів – з-під Диканьки, роду козацького, але доказуючого дворянство».

Завдячуючи батьку, усі діти в сім'ї Зерових (дві доньки і п'ятеро синів) здобули добру освіту, досягли значних успіхів у різних сферах української науки та культури (Дмитро Зеров – академік АН України, відомий учений-ботанік, Костянтин обрав провідним фахом гідробіологію, Михайло Орест – поет, в еміграції популяризував творчість брата).

По закінченню двокласної Зінківської міської школи

«...Учився спочатку в городській школі, під батьковою ферулою, досить суворою – в одній групі з Павлом Губенком (котрий тоді ще не був Остапом Вишнею), Михайлом Тархановим (відомим художником-графіком, у Москві) та Сергієм Подгаєвським – маляром бурлюківської банди і футуристом (умер торік у Полтаві)».

Зеров три роки навчався в Охтирській гімназії. Потім – 13-річним – сам поїхав до Києва і вступив на навчання до Першої київської гімназії (яку у свій час закінчили історик Василь Базилевич, письменники Михайло Булгаков, Сергій Пилипенко, Костянтин Паустовський).

Зі спогадів однокласників, зокрема О. Шульгина, який згадує про виняткову пам'ять та неабияку ерудицію М. Зерова: «Ми проробляли з ним такі тести: давали прочитати при нас сторінку богослов'я і, згромадившись коло нього, стежили за рухом його зіниць (була умова, що текст має бути прочитаний лише один раз). Потім ми підручник забирали, і він повторяв прочитане слово в слово». Про вдачу Миколи Зерова також зазначено не в одного мемуариста – був веселим, радісним.

Закінчивши гімназію, Микола вступив на історико-філологічний факультет університету святого Володимира.

«Я перейшов на історичний відділ – російський, але Довнар саджав всіх студентів за переписні та писцові книжки – брр... і досі противно цього Довнара згадують! Тоді, не шукаючи керівника, порішив я зайнятися українською історіографією і взяв у (Василя) Данилевича тему про Літопис Грабянки яку і обробляв на протязі двох років 1913-1914».

Зі спогадів дружини М. Зерова Софії Зерової: «Коли я пригадую молоді роки, образ Миколи Костьовича постає передо мною цілком виразно. Він був середнього зросту, досить стрункий, худорлявий, одягався скромно, але дбайливо; взуття було вбоге, як і у всіх студентів у ті роки, але завжди чисте. Гарним на вроду він не виглядав, але й не помітити його серед натовпу студентів теж було неможливо. Він явно вирізнявся умінням поводитися якоюсь милою та природною інтелігенцією. Правильний овал обличчя, велике розумне чоло з зачесаним догори прямим волоссям, невеликі, але дуже уважні, трохи насмішкуваті сірі очі і дещо повняві, складені в іронічно-добротливу посмішку губи...».

По закінченню університету Зерова Миколу Костьовича 1 серпня 1914 р. було призначено викладачем історії Златопільської чоловічої, а з жовтня 1916 р. – ще й жіночої гімназії, де він пробув до весни 1917 р.

Зі спогадів, викладач Зеров був цікавим, дотепним, інколи відвідував засідання гуртка прихильників письменства, організованого одним із викладачів гімназії для хлопців (в одному із номерів збірника цього гуртка «На пути к искусству» було вміщено один із перших перекладів Зерова з Леконта де Ліля).

Він – активний педагогічний діяч, у квітні 1917 р. в якості секретаря бере участь в учительському з'їзді, який проходив у Києві. І вже з вересня цього ж року він – викладач латини та секретар педагогічної ради Другої української державної гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства в Києві. Протягом 1918-1920-х рр. паралельно викладає українознавство в Архітектурному інституті, працює редактором критико-бібліографічного журналу «Книгарь» (1918 – 1920 рр.). У 1920 р. у видавництві «Друкарь» вийшла у світ його «Антологія римської поезії» – переклади з Катулла, Вергілія, Горація, Проперція, Овідія й Марціала. У цей же час Микола Зеров увійшов до елітарного гуртка діячів української культури, «стовпами» якого були Г. Нарбут, П. Зайцев, В. Модзалевський. *«...Там, на Георгіївськiм провулкувi, проти славетної брами Заборовського [помешкання Г. Нарбута], у великих світлих кімнатах з стильовими меблями та колекціями старого скла збиралися художники, історики, історики мистецтва, критики, видавці, історики письменства. Панував щиро-товариський, привітний тон. Нарбут вносив до того гурту широкий розмах і сміливість своєї виключно обдарованої вдачі... Модзалевський вносив до гурту свою тонкість* *душевно і*

високу моральну культуру, а П. І. Зайцев свою жадобу до людей і до всього цікавого в людях, що робило з нього талановитого педагога і прекрасного організатора».

1920 р. Микола Зеров одружується з Софією Лободою. З голодного Києва його запрошують на роботу в Баришівську соціально-економічну школу. Тут, не пориваючи творчих зв'язків з Києвом, він працює близько трьох років. Це були плідні роки оригінальної творчості – всі вірші його збірки «Камена» (1924 р.) написано саме тут. Також в Баришівці (в поета-ерудита – Лукроза похідне від *lucrum* (лат.) – бариш, прибуток) М. Зеров зробив багато перекладів, написав низку сонетів та сатир-пародій, кілька невеликих оповідань. Про життя в містечку неподалік від Борисполя він написав:

*Під кровом сільських муз, в болотяній Лукрозі,
Де розум і чуття – все спить в анабіозі,
Живем ми, кинувши не Київ – Баальбек,
Оподаль від розмов, людей, бібліотек
Ми сіємо пашню на неродюче лоно.
Часами служимо владиці Аполлону,
І тліє ладан наш на вбогім олтарі.
Так в давній Ольвії захожі різьбярі
Серед буденних справ і шкурної громади
В душі плекали сон далекої Еллади
І для окружних орд, для скитів-дикунів
Різьбили з мarmору невиданих богів.*

З 1 жовтня 1923 р. Микола Зеров – професор української літератури Київського Інституту народної освіти (так звався тоді Київський університет). Тоді ж розпочинає читати свої блискучі лекції, які часто зривають бурхливі оплески (про лекції Зерова серед студентів ходили легенди). Одночасно викладав українську літературу в Київському кооперативному технікумі та торгово-промисловій школі, читав у залізнично-експлуатаційному технікумі, був професором Київського інституту лінгвістичної освіти, зокрема керував кафедрою теорії й історії перекладу, як громадське навантаження у 1931 – 1933 рр. викладав історію української літератури ще й у вечірньому освітянському університеті.

Курси, читані ним у роках 1918, 1924, 1928 та 1931, дають поняття про формування історико-літературних концепцій Миколи Зерова. Як історик літератури М. Зеров мав свої уподобання й захоплення. Не одну статтю, не одне дослідження присвятив творчості Лесі Українки, Анатолія Свидницького, залишив нариси про Ю. Федьковича, Я. Щоголева, П. Куліша, М. Черемшину, М. Старицького тощо. Багато й плідно, раціонально й системно працював Зеров-філолог, про що із листа до

дружини з Соловків: *«...Тобі, мабуть, знана моя манера задумувати (у великій масштабі) і здійснювати потроху, але вперто».*

Друкував статті, рецензії, відгуки, гляди, нотатки, передмови в таких виданнях: «Світло», «Рада», «Літературно-науковий вісник», «Труд», «Вільна українська школа», «Книгар», «Нова громада», «Червоний шлях», «Життя й революція», «Бібліологічні вісті», «Глобус», «Друкар», «Слово», «Сяйво», «Книгоспілка».

1923 р. голосно заявили про себе «неокласики». Саме тоді вони з'їхалися до Києва й об'єдналися у рамках АСПИСу (Асоціація письменників). У грудні 1923 р. відбулася перша зустріч Зерова з Миколою Хвильовим, коли той приїхав до Києва у складі харківської письменницької делегації «Гарту». Неокласики розгорнули бурхливу літературну діяльність. Вони влаштовують літературні вечори, на яких намагаються згуртувати мистецькі сили, аби спрямувати їх у річище конструктивної праці. *«Ми повинні повсякчас заявляти про потребу уважного відношення до всякої культурної цінності. Ми повинні заявити, що ми хочемо такої літературної обстановки, в якій будуть цінитися не маніфест, а робота письменника; і не убога суперечка на теоретичні теми – повторення все той же пластинки з кричущого грамофону, – а жива й серйозна студія літературна; не письменницький кар'єризм «человека из организации», а художня вибагливість автора перш за все до самого себе»* – наголошував М. Зеров.

3 січня 1924 р. на культкомісії Всеукраїнської Академії наук М. Зеров виголосив доповідь «Українська література в 1923 році»; 20 січня відбувся диспут, на якому опонентами доповіді Дмитра Загула «Криза сучасної української лірики» виступили М. Зеров, Ю. Меженко, Г. Косинка, М. Івченко. Лідер «неокласиків» оцінював 1923-й як «рік літературного оживлення». Адже з'явилася низка яскравих імен, нових книг і журналів. Так, приміром, у Києві виникла конкуренція між «Новою громадою», до якої тяжіли члени АСПИСу, і «Глобусом» – органом футуристів, членів «Гарту» та «Плугу». На думку М. Зерова йшов нормальний розвиток української літератури. Йому опонував Д. Загул, який, фактично, обстоював необхідність уніфікації та суворої регламентації як вибору ідеї твору, так і художніх засобів її вираження.

1925 р. почалася відома літературна дискусія, яка тривала до 1928 р. Початком її вважають статтю Г. Яковенка «Про критиків і критику в літературі» («Культура і побут», 1925, 20 квітня) та відповідь на неї М. Хвильового. Під час літературної дискусії 1925 – 1928 рр. М. Зеров рішуче підтримував орієнтацію на «психологічну Європу» М. Хвильового насупроти примітивізуючим та денаціоналізуючим вказівкам кремлівської влади. Не даремно одним із найрадикальніших гасел дискусії стала теза

М. Хвильового «Геть від Москви!». Сам М. Зеров був переконаний у суто європейській природі України. Тож у серії статей «Ad fontes!» («До джерел») він пише: «...на Україні ж у нас вікон (у Європу – авт.) не прорубали, у нас паростки європейської культури проникалися всюди тисячею непомітних шпар та щілин, сприймалися помалу, непомітно, але всіма порами соціального організму».

Годі говорити, наскільки важливою була така позиція в 20-ті рр. ХХ ст., коли більшовицька Росія по-імперськи поглинала Україну, яка щойно перейшла через бурхливі національно-визвольні змагання. Не менш актуальними залишаються погляди М. Зерова й нині, коли вже новітня війна намагається повернути Україну, щонайменше, у сферу свого впливу, а то й зробити її частиною власного невиситимого імперського організму. Програма М. Зерова вимагала усвідомлення, осмислення й засвоєння багатств української національної традиції, адже це дасть змогу тверезо й реально оцінити багатьох сучасних літературних авторитетів, перенести на український ґрунт кращі твори європейської класики й сучасної літератури, що, у свою чергу, піднесе «планку художності» і, врешті-решт, встановить атмосферу здорової літературної конкуренції, а не кон'юнктурного протегування.

Естетичну платформу неокласиків Микола Зеров, неофіційним очільником яких він був, лаконічно виклав у вірші «Pro Domino»:

Класична пластика і контур строгий,

І логіки залізна течія –

Оце твоя, поезіє, дорога.

Професор-класицист, глибокий знавець літератури, блискучий перекладач давньоримської поезії, він був безкомпромісним у питаннях художності твору, безкультурності в літературі, непримиренним у боротьбі проти пристосуванства («захеканців») та нездар. І, навпаки, коли зустрічав справжній талант, він сердечно вітав молоді сили. Є у Миколи Зерова ґрунтовні рецензії творів В. Еллана, В. Сосюри, М. Рильського, О. Копиленка й О. Слісаренка. Це були, по суті, глибокі літературно-критичні виступи, які розкривали й читачам, й авторам цих творів, що таке література.

Закоханий у вроду слів,

Усіх Венер єдину піну,

Ти чародійно зрозумів

І мідних римлян, і Тичину.

У 1922 р. цей підпис на своїй книжці зробить Максим Рильський, даруючи її Миколі Зерову.

Що ж до літературної полеміки 1925 – 1928 рр. (яка з полеміки переросте в конфронтацію особистостей та войовничого «невежества», спритного кар'єриста-демагога), то вона незабаром перейде у площину політично-ідеологічну. Ця конфронтація, безневинна на перший погляд, згодом трагічно відбилася на розвитку всієї української літератури та її творців. Що може бути показовішим, ніж відгук Я. Савченка про неокласиків: «Під кожним поглядом, роль неокласики – негативна! Як культурний чинник неокласика вносить розложення, елементи загнивання, безсилового скигління. Від неї віє духом смороду й смерті, бо вся вона не з живими, а з мертвими – проти живого». Та чи треба тут багато знань, щоб так висловитися?

Прекрасний оратор-полеміст, Микола Зеров був суспільно активним. Він умів і любив виступати перед студентами, слухачами курсів тощо, вести публічні дискусії і робив це віртуозно, логічно й ґрунтовно аргументуючи, чим часто зривав бурхливі оплески слухачів. Не раз йому Софія Федорівна, його дружина зауважувала: «Оплески пробачають лише артистам, а ти не артист, – тобі їх не пробачать!» І не пробачили. Накинулися на нього демчуки й савченки – безграмотні, примітивні й брехливі».

«Року 1925 в зв'язку з літературною дискусією попав «без драки в большие забияки», а з 1926 є мовчазним свідком буйного та довільного росту своєї доброї і лихої слави («не так слава, як той поговорі»), щодня зміцнюючись у переконанні, що літературні репутації живуть своїм особливим і незалежним життям».

*Свічки і теплий чад. З високих хор
Лунає спів туги і безнадії,
Навколо нас – кати і кустодії,
Синедріон, і кесар, і претор.
Це долі нашої смутний узор,
Це нам пересторогу півень піє,
Для нас на дворищі багаття тліє
І слуг гуде архієрейський хор.*

*І темний круг євангельських історій
Звучить як низка тонких алегорій
Про наші підлі і скупі часи.*

*А за вікном, на цвинтарі, в притворі
Пташиний спів, дитячі голоси
І в вогкому повітрі вогкі зорі.*

Сонет «Чистий четвер», написаний Зеровим ще в 1921 р. у Баришівці, наповнений трагічними передчуттями, з якими жив поет-інтелектуал все своє коротке життя.

Відторгненого світом, покинутого і забутого друзями, М. Зерова змушували зізнаватися в гріхах, яких він не скоїв, його звинувачували в абсурдних речах, проти яких поставав його розум, бунтувала душа. Цькування досягло мети – його було звільнено з усіх посад: 1 вересня 1934 р. – з викладацької, 1 листопада – у день смерті єдиного сина Котика (Костянтина) – із наукової роботи. У хвилини розпачу Зеров напише вірш «Finale», що передає невимовний душевний біль поета:

*...Осінній день, тепло і сонце ясне
Побачили мене сухим стеблом.
Стою німий і жити вже безсилий:
Вся думка – з білим і смутним горбом
Немилосердно ранньої могили.*

Заарештовано Миколу Зерова в 1935 р. в Москві, куди він поїхав, не маючи надії на будь-яку працю в Києві. На перших допитах Микола Костьович заперечував будь-яку свою причетність до контрреволюційної діяльності. Але ж методи й способи допитів бувають різні...

Суд над Зеровим відбувся 1 – 4 лютого 1936 р., йому присудили 10 років ув'язнення на Соловках. На початку червня 1936 р. маршрутом через Кем потрапив Микола Костьович Зеров до Соловецького табору. Там зустрінуть його Василь Мисик, Мирослав Ірчан, Олександр Слісаренко, Григорій Епик, Лесь Курбас, Павло Флоренський.

Прибирав видатний вчений та блискучий поет-перекладач господарчі служби, потім перевели його до табірної бібліотеки за бібліографа. Там, у бібліотеці, натрапить на свій власний пере-клад пушкінського «Бориса Годунова» під іменем Б. Петрушевський.

У вільний час перекладав «Енеїду» Вергілія. В одному із листів до дружини він пише про те, що закінчив перекладати цей твір. Переклад досі не знайдено. Як не знайдені інші рукописи (наприклад, «Пісня про Гайавату»), зошит зі спогадами із дитячих літ тощо.

*Тягар робочих літ наліг мені на плечі,
Стих безтурботний сміх і споважніли речі,
І голос чую я настирливо-шорсткий:
«Лукавий наймите, а де ж доробок твій?
Де плід твоїх трудів і творчості твоєї,
Чи ж добре ти робив над чорною ріллею,
Чи встигнеш, поки день, скінчить свої жнива?»
Як гірко слухати оті терпкі слова*

*І як не заздрить вам і молодості вашій,
Цій сповненій вина і ненадпитій чаші,
Цій гострій свіжості передсвітних годин,
Цій смужечці зорі над тихим сном долин!*

Довго рідні не знали, коли відійшов у вічність їх син та чоловік. Після запиту К. Зерова, батька М. Зерова, у відповідні органи, надійшла відповідь про смерть Миколи Костьовича у лікарні 1937 р. Дружині вже по війні надіслали іншу дату – 13 жовтня 1941 р. Але дослідники з'ясували, що розстріляли М. К. Зерова, як і 1116 осіб, у листопаді 1937 р. – до 20-річчя перемоги «Великого Жовтня»! Символічна могила Миколи Зерова знаходиться на Лук'янівському кладовищі в Києві (ділянка 12) разом з справжньою могилою сина Котика.

Розділ 1. Твори Миколи Зерова

1.1 Прижиттєві видання

- 1. Зеров М.** Антологія римської поезії / М. Зеров. – К. : Друкарь, 1920. – 63 с.
- 2. Зеров М.** Від Куліша до Винниченка: нариси з новітнього українського письменства / М. Зеров. – К. : Культура, 1929. – 192 с.
- 3. Зеров М.** До джерел: літературно-критичні статті / М. Зеров. – К. : Слово, 1926. – 132 с.
- 4. Зеров М.** Камена : поезії / М. Зеров. – К. : Слово, 1924. – 76 с.
- 5. Зеров М.** Леся Українка: критично-біографічний нарис / М. Зеров. – К. : Книгоспілка, 1924. – 64 с.
- 6. Зеров М.** Нове українське письменство: історичний нарис / М. Зеров. – К. : Слово, 1924. – 136 с.
- 7. Зеров М.** Українське письменство XIX ст. / М. Зеров. – К. : [б. в.], 1928. – 241 с.

1.2 Закордонні видання

«Я хочу зробити для пам'яті брата, якому я багато чим зобов'язаний, все, що зможу. При своїх блискучих здібностях, ерудиції, ентузіастичній любові до художнього слова, енергії й упевненому, свідомому цілей «банбрехерству» [з нім. – новатор, першопрохідець] він дав, проте, лише невелику частину того, що міг створити, коли б йому пощастило жити в людських умовах, при людському режимові, – і прошу вірити мені, що в цій характеристиці мною керує не фамільна гордість, а тільки твереза об'єктивність».

Михайло Орест

- 8. Зеров М.** До джерел: історико-літературні та критичні статті / Микола Зеров. – Краків : Укр. вид-во, 1943. – 271 с.
- 9. Зеров М.** Нове українське письменство / Микола Зеров ; передне слово Михайла Ореста ; передм. авт. – Мюнхен : Ін-т літ., 1960. – 306 с.

10. Зеров М. «Sonnetarium» / Микола Зеров ; упоряд. Михайло Орест. – Берхтесгаден : Орлик, 1948. – 196 с.

11. Зеров М. «Catalepton» / Микола Зеров ; ред. і післяслово Михайла Ореста. – Філадельфія : Київ, 1951. – 78 с.

12. Зеров М. «Collogarium» : зб. літ. спадщини / Микола Зеров ; упоряд. Михайло Орест. – Мюнхен : Ін-т літ, 1958. – 225 с.

1.3 Сучасні видання а) в окремих книгах

13. Зеров М. Антологія римської поезії / М. Зеров. – К. : Час, 1990. – 64 с.

14. Зеров М. Вибрані твори / Микола Зеров ; упоряд. Володимир Панченко. – К. : Смолоскип, 2015. – 880 с. – (Розстріляне відродження).

Видання містить дві авторські прижиттєві поетичні збірки «Антологія римської поезії» й «Камена», а також вибране з підготовленої ним рукописної збірки «Сонети і елегії». До збірки увійшли і спогади про Зерова.

15. *Зеров М. Лекції з історії української літератури (1798 – 1870) / Микола Зеров ; під ред. : Дорін В. Горзлін, Оксани Соловей. – Оківл : Мозаїка, 1977. – 271 с.

16. *Зеров М. Українське письменство / Микола Зеров ; упоряд. Микола Сулима ; післям. Михайла Москаленка. – К. : Основи, 2003. – 1301 с.

У виданні вперше зібрано більшу частину праць із літературознавства та історії нашого письменства, що вийшли з під пера Миколи Зерова. У додатках вміщено перекладені Миколою Зеровим уривок з «Енеїди».

17. *Зеров М. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка (нарис з новітнього українського письменства). Статті / Микола Зеров ; Наук.-ідеол. центр ім. Дмитра Донцова. – Дрогобич : Відродження, 2007. – 568 с. – (Cogito: навчальна класика).

До книги увійшли дві праці: «Українське письменство XIX ст.», «Від Куліша до Винниченка: нарис з новітнього українського письменства» а

також статті: «Франко-поет», «Літературна позиція М. Старицького», «Коцюбинський і Чехов».

18. *Зеров М. Catalepton / Микола Зеров ; [уклад. В. М. Кошова ; авт. передм. І. Ф. Драч]. – [Перевид. філадельфійського вид. 1951 р.]. – Полтава : Сімон, 2013. – 100 с. – (Поезія).

19. *Зеров М. К. Вибране / М. К. Зеров ; [ред. і вступ. стат. М. Рильського ; упоряд. С. Ф. Зерова]. – К. : Дніпро, 1966. – 539 с.

20. *Зеров М. К. Вибране : поезії, переклади, дипломна робота / М. К. Зеров. – К. : Укр. письменник, 2011. – 712 с.

21. Зеров М. К. Сонети і елегії / М. К. Зеров. – Київ : Час, 1990. – 80 с.

22. *Зеров М. К. Твори : в 2 т. / М. К. Зеров ; упоряд. : Г. П. Кочур, Д. В. Павличко. – К. : Дніпро, 1990.

Т.1 : Поезії. Переклади. – 843 с.

Т.2 : Історико-літературні та літературознавчі праці. – 601 с.

б) у збірках та періодичних виданнях

23. *«Душа мов має крилами...»: перлини українських перекладів поезії Михайла Лермонтова : [до 200-річчя від дня народж. М. Лермонтова] / М. Ю. Лермонтов ; упоряд. тексту, авт. ст. та прим. В. Звиняцьковський. – К. : Либідь, 2013. – С. 33, 43, 47, 79, 83, 89, 105, 113, 119, 153, 161, 295.

На поданих сторінках вміщено вірші Михайла Лермонтова перекладені Миколою Зеровим.

24. *Зеров М. Марко Вовчок / М. Зеров // Три долі. Марко Вовчок в українській, російській та французькій літературі / упоряд. Віра Агєєва. – К. : Факт, 2002. – С. 287 – 292. – (Літературний проект «Текст + контекст». Знакові літературні доробки та навколо них).

25. *Зеров М. Марко Вовчок. Творчість / М. Зеров // Три долі. Марко Вовчок в українській, російській та французькій літературі / упоряд. Віра Агєєва. – К. : Факт, 2002. – С. 293 – 296. – (Літературний проект «Текст + контекст». Знакові літературні доробки та навколо них).

26. *Зеров М. Українська поетична класика / Микола Зеров // Дніпро. – 2014. – № 4. – С. 9.

Вміщено три вірші Миколи Зерова «Як нам жить хвилиною легкою», «Київ навесні ввечері», «Pro Domo».

27. Зеров М. Чистий четвер / М. Зеров // Українознавство. – 2012. – № 1. – С. 231 – 234.

Вміщено вірші М. Зерова «Чистий четвер», «Pro domo», «Саломея», «Овідій», «Арістарх», «Возовиця» та ін.

Розділ 2. Про життя та творчість Миколи Зерова

2.1. В окремих книгах, наукових збірниках, матеріалах конференцій

28. Антологія зарубіжної поезії другої половини XIX – XX сторіччя : посіб. для 10 – 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. / [упоряд., вступ. ст. Д. С. Наливайко]. – К. : Навч. кн., 2003. – С. 41, 43, 49.

29. Безсмертні : зб. спогадів про Миколу Зерова, Павла Филиповича, Михайла Драй-Хмару / упоряд. Михайло Орест. – Мюнхен, 1963. – 334 с., VIIс.: іл.

30. Білокінь С. Закоханий у вроду слів. М. Зеров – доля і книги / С. Білокінь. – К. : Час, 1990. – 56 с.

31. *Брюховецький В. Микола Зеров : літ.-крит. нарис / Вячеслав Брюховецький. – К. : Рад. письменник, 1990. – 309 с.

Висвітлюється життєвий і творчий шлях поета, перекладача, критика і літературознавця.

32. *Гальчук О. Поліфункціональність міфологеми сну в поезії Миколи Зерова / О. Гальчук // Сучасні літературознавчі студії : зб. наук. пр. / ред. В. І. Фесенко. – К. : КНЛУ, 2004. – Вип. 1 : Онірична парадигма світової літератури. – С. 22 – 26.

33. Гальчук О. В. Микола Зеров і античність : навч. посіб. / О. В. Гальчук ; Київ. ін-т «Слов'ян. ун-т». – К. : [б.в.], 2000. – 191 с.

34. Гречанюк С. На тлі XX століття : літ.-крит. нариси / Сергій Гречанюк. – К. : Рад. письменник, 1990. – С. 3 – 58.

35. Дзюба І. З кастальських джерел краси: Микола Зеров / І. Дзюба // На трьох континентах : у 3 кн. / І. Дзюба. – К. : Кліо, 2013. – Кн. 1. – С. 447 – 486.

36. Дунай П. Леся Українка і Микола Зеров: перегук у реєстрі неокласичності / Павлина Дунай // Творчість та особистість Лесі Українки в історичному, культурологічному та філософському аспектах : матеріали наук. конф. 15 лют. 2011 р. / Музей видатних діячів укр. літ. Л. Українки, М. Лисенка, П. Саксаганського, М. Старицького. – К., 2011. – С. 38 – 48.

37. Єфремов С. Вибране: статті, наукові розвідки, монографії / Сергій Єфремов. – К. : Наук. думка, 2002. – С. 10, 13, 684 – 688, 720, 745.

38. Зеров К. Повернення із забуття. Микола Зеров (14.IV.1890 – 03.XI.1937) / К. Зеров. – К. : АБЕРС, 2008. – 66 с.

Висвітлено життя та творчість М. Зерова – відомого українського письменника та літературознавця. Наведено бібліографічні описи літературних джерел про нього. Проаналізовано репресивний механізм радянської тоталітарної системи, що масово винищувала інтелектуальний потенціал української нації.

39. Зіневич Л. В. М. Гоголь у перекладі М. Зерова / Л. В. Зіневич // Література та культура Полісся : зб. наук. пр. / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2009. – Вип. 53 : Гоголь і український культурний контекст. – С. 85 – 96.

40. *Київський національний університет імені Тараса Шевченка : Незабутні постаті / [авт.-упоряд. О. Матвійчук, Н. Струк ; редкол. : В. В. Скопенко та ін.]. – Київ : Світ Успіху, 2005. – С. 350 – 351.

41. Київські неокласики / упоряд. Віра Агеєва. – К. : Факт, 2003. – С. 7 – 13, 15 – 19, 22 – 25, 29, 31 – 34, 36 – 38, 40 – 44, 65 – 138, 142, 144, 146, 148 – 150, 154, 155, 157, 167 – 170, 175, 177 – 179, 181 – 183, 185 – 195, 197 – 207, 209 – 239, 241, 243, 245 – 251, 253, 274, 280 – 285, 290 – 294, 296, 299, 300.

42. Кравців Б. Бій за реабілітацію Миколи Зерова / Б. Кравців // Зібрання творів. – К., 1994. – Т. 3 : Публіцистична проза. – С. 474 – 485.

43. *Лавріненко Ю. Розстріляне Відродження: антологія 1917 – 1933 / Юрій Лавріненко. – К. : Смолоскип, 2002. – С. 127 – 140.

Тут зібрано найкращі твори і розстріляних, і «перевихованих», і пропалих безвісти. До текстів кожного письменника чи поета додано його біографію.

44. *Микола Зеров (26 квітня 1890 – 3 листопада 1937) // Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : у 3 кн. / упоряд. : Євген Федоренко, Василь Яременко. – К. : Рось, 1994. – Кн. 1. – С. 513 – 541.

До хрестоматії включено біографічну довідку (автор – Юрій Лавріненко), вибрані поезії Миколи Зерова з різних циклів та статтю Володимира Державина «Поезія Миколи Зерова і український клясицизм».

45. *Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі : монографія / Раїса Мовчан. – К. : Стилос, 2008. – С. 12, 13, 15, 18, 21, 23, 24, 26, 28, 30, 31, 33 – 47, 49, 51, 54, 59 – 62, 66, 73 – 83, 88 – 93, 102, 108, 110 – 114, 118, 120, 121, 126-130, 134, 136, 137, 139, 141, 145 – 147, 150 – 152, 165 – 167, 188, 197, 199, 203, 209, 210, 217, 223, 225, 246, 248, 256, 259, 260, 262, 264, 266, 269, 272, 273, 284, 291, 301, 335, 341, 401, 406, 422, 439, 518.

46. Наєнко М. Художня література України. Від міфів до реальності / Михайло Наєнко. – Вид. 3-є. – К. : Просвіта, 2012. – С. 752 – 767.

47. Наш сучасник Микола Зеров / [упоряд. : М. Зерова, Р. Корогодський, М. Коцюбинська ; вступ. ст. М. Коцюбинської]. – Луцьк : Терем, 2006. – 368 с.

Спогади про Миколу Зерова.

48. Підгайний С. Українська інтелігенція на Соловках. Недостріляні / С. Підгайний. – К. : КМ акад., 2008. – 326 с.

49. Полонська-Василенко Н. Спогади / Наталя Полонська-Василенко ; упоряд. вступ. ст. та імен. покажч. В. Шевчук. – К. : КМ акад., 2011. – С. 318 – 336.

50. Райбедюк Г. Національна самоідентифікація Миколи Зерова / Г. Райбедюк // Сучасний погляд на літературу : наук. зб. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2004. – Вип. 9 : Пам'яті академіка Петра Хропка. – С. 51 – 61.

51. Родинне вогнище Зерових / [упоряд. : М. Зерова, Р. Корогодський, С. Попель ; ред. рада : В. Шевчук та ін. ; вст. ст. Є. Сверстюка]. – К. : Гелікон, 2004. – 432 с.

«Родинне вогнище Зерових» – книжка пам'яті, спроба згадати, осмислити духовні скарби однієї виняткової родини, що вона полишила на культурно-науковому полі України. Спогади про батьків і дітей, доповнені літературознавчими статтями та есеями про трьох братів, яким судилося увійти до мистецько-наукового та громадянського пантеону.

52. *«Справжнє верхогір'я» Миколи Зерова // Неокласики: естетична система та персоналії [М. Зеров, М. Рильський, П. Филипович, М. Драй-Хмара, Ю. Клен] : навч. посіб. / Г. Б. Райбедюк, О. Ф. Томчук. – Ізмаїл : [б.в.], 2005. – С. 49 – 117.

У посібнику висвітлюються теоретичні та історико-літературні проблеми, пов'язані з творчістю київських неокласиків, так званого «грона п'ятірного». Основну увагу приділено літературним портретам неокласиків, зокрема М. Зерова.

53. *Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням / Максим Стріха. – К. : Факт : Наш час, 2006. – С. 9, 12, 13, 15, 19, 24, 45, 50, 55, 57 – 60, 70, 71, 77, 80, 81, 83, 87, 91, 92, 118, 119, 135, 140, 145, 153 – 174, 177, 178, 180, 185, 191, 193, 195, 197 – 199, 201-204, 206 – 212, 227, 229, 236, 237, 240, 242, 247, 248, 252, 255, 272, 274, 276, 277, 284, 290, 299, 306, 312. – (Висока полиця).

54. *Шевченко С. Микола Зеров: неокласика політичних репресій // Соловецький реквієм / Сергій Шевченко. – К. : ВПК «Експрес-Поліграф», 2013. – С. 165 – 172.

Збірка публіцистики розповідає про розстріляне відродження України, нищення інтелектуальної еліти нації, яку уособлюють М. Зеров, М. Куліш, Л. Курбас, В. Підмогильний та ін.

55. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеологія : у 3 т. / Юрій Шерех. – Харків : Фоліо, 1998. – Т. 1. – С. 92, 94, 96, 98, 103, 104 – 108, 110 – 111, 114 – 123.

2.2. У часописах, газетах та журналах

56. *Арутюнова С. Микола Костянтинович Зеров і бібліографія / С. Арутюнова // Вісн. Кн. палати. – 2000. – № 6. – С. 32 – 33.

57. Базилевський В. Микола Зеров (1890 – 1937). Метеоричний слід / Володимир Базилевський // Українознавство. – 2012. – № 1. – С. 230 – 234.

58. Башманівський В. І. М. Зеров про творчість Лесі Українки / В. І. Башманівський // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2001. – № 7. – С. 15 – 17.

Проаналізовано погляди М. Зерова на творчість Лесі Українки, зосереджено увагу на його ставленні до культурної спадщини поетеси.

59. Башманівський В. І. Образи античної літератури в сонетах М. Зерова / В. І. Башманівський // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2004. – № 14. – С. 248 – 250.

60. Башманівський В. І. Традиції та новизна у сонетах Миколи Зерова / В. І. Башманівський // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2004. – № 16. – С. 199 – 201.

61. Білик Г. Трагічна Зеровіана / Галина Білик // Рідний край : Альманах Полтав. держ. пед. ун-ту. – 2012. – № 1 (26). – С. 129 – 141.

62. Білокінь С. Микола Зеров / Сергій Білокінь // Літ. Україна. – 2013. – № 17 (25 квітня). – С. 8 – 9.

63. Борко Т. «Перекладач, учений, критик і поет...»(перекладацька та видавнича діяльність Миколи Зерова) / Т. Борко // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 161 – 165.

64. Вздутьська В. Між горою Фавор і Болотяною Лукрозою. Євангельський текст у поезії Миколи Зерова / Валентина Вздутьська // Слово і Час. – 2010. – № 11. – С. 24 – 35.

Проаналізовано поетику М. Зерова в ракурсі взаємодії із сакральним християнським текстом.

65. *Гальчук О. Втеча від «великих ловів», або дві смерті Миколи Зерова / Оксана Гальчук // Слово і Час. – 2006. – № 4. – С. 19 – 34.

У статті проаналізовано твори останнього року вільного життя поета-неокласика Миколи Зерова.

66 *Гальчук О. Горацій і Зеров: діалог через тисячоліття / Оксана Гальчук // Дивослово. – 2000. – № 4. – С. 7 – 11.

Характеристика античних мотивів у житті і творчості Зерова.

67. Гальчук О. В. Шевченкознавчі студії Миколи Зерова / О. В. Гальчук // Літературознавчі студії. – 2014. – Вип. 42 ; ч. 1. – С. 224 – 230.

У статті проаналізовано міні-курс лекцій Миколи Зерова, присвячений творчості Тараса Шевченка.

68. *Геращенко М. Бібліографічний портрет Миколи Зерова / М. Геращенко, Л. Добровольська // Вісн. Кн. палати. – 2011. – № 6. – С. 36 – 37.

Аналізується літературна та літературознавча спадщина Миколи Зерова, місце бібліографії в його науковій і творчій діяльності.

69. Гозенпуд А. Микола Зеров / Абрам Гозенпуд // Критика. – 2004. – Ч. 5. – С. 30 – 32.

70. Демська-Будзуляк Л. Роль та місце Тараса Шевченка в неокласичній концепції української літератури Миколи Зерова / Леся Демська-Будзуляк // Слово і Час. – 2014. – № 7. – С. 11 – 18.

71. Кадоб'янська Н. Микола Зеров – універсальний таланти / Наталія Кадоб'янська // Укр. мова й л-ра в сучас. шк. – 2012. – № 9. – С. 74 – 78.

72. Клещикова В. Літературно-критична спадщина М. Зерова та проблема існування української літератури в європейському і світовому контексті / В. Клещикова // Українознавство. – 2003. – № 1. – С. 110 – 114.

73. Кобець О. Незабутні дні і люди / Олекса Кобець // Хроніка 2000. – 2000. – № 1 – 2 (3 – 4). – С. 104 – 116.

74. *Майстер слова Микола Зеров // Персона. – 2009. – № 2. – С. 16.

Подано коротку біографічну довідку.

75. Наєнко М. Микола Зеров і питання неокласицизму / Микола Наєнко // Слово і Час. – 2008. – № 11. – С. 38 – 48.

76. Неборак В. Що залишилося в спадок від Миколи Зерова / В. Неборак // Сучасність. – 2003. – № 7 – 8. – С. 130 – 137.

77. Ніколенко О. Овідій української неокласики Микола Зеров / Ольга Ніколенко // Укр. мова й літ. в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2010. – № 11 – 12. – С. 106 – 125.

78. Ніколенко О. Соловецький в'язень Микола Зеров / Ольга Ніколенко // Рідний край : Альманах Полтав. держ. пед. ун-ту. – 2010. – № 2 (23). – С. 150 – 166.

79. Оглоблин О. Спогади про Миколу Зерова й Павла Филиповича / Олександр Оглоблин // Хроніка 2000. – 2000. – № 1 – 2 (3 – 4). – С. 87 – 103.

80. Панченко В. Микола Зеров: формування української ідентичності / Володимир Панченко // Мандрівець. – 2013. – № 2. – С. 50 – 57.

Досліджено особливості формування літературної творчості і національної ідентичності Миколи Зерова.

81. Панченко В. Молоді літа Миколи Зерова / Володимир Панченко // Кур'єр Кривбасу. – 2013. – № 281 – 282. – С. 277 – 323.

82. Сверстюк Є. Спогади про Зерових / Є. Сверстюк // Кур'єр Кривбасу. – 2003. – № 1. – С. 148 – 173.

83. Стріха М. На межі двох епох / М. Стріха // Сучасність. – 2005. – № 5. – С. 123 – 134.

84. *Шевченко С. Микола Зеров: неокласика політичних репресій / Сергій Шевченко // Кримська світлиця. – 2014. – № 39. – С. 14.
Уривок з книги Сергія Шевченка «Соловецький реквієм».

85. Шмігер Т. Перекладознавчий доробок Миколи Зерова / Т. Шмігер // Вісн. Львів. ун-ту. – 2005. – Вип. 12. – С. 289 – 296. – (Іноземні мови).

86. *Яворська Л. Пам'ятати про ті страшні часи: Презентація документального фільму «Соловецькі в'язні з України. Микола Зеров» / Леся Яворська // Укр. мова й літ. в сучас. шк. – 2012. – № 1. – С. 58.

Поезії Миколи Зерова

Самоозначення

Я знаю: ми тугі бібліофаги
І мудрість наша – шафа книжкова,
Ми надто різьбимо скупі слова,
Прихильники мистецтва рівноваги.

Ніхто не скаже нам: «Жерці і маги!
Ви творите поезії дива...»
Чутливість наша вбога і черства
І не вгамує молодії спраги.

Що слово точене? Чарує звук
Акторських реплік та уданих мук,
Розливних сліз, плиткої гістерії.

І промовляє критик: «Скинь кашкет!
Он світич наш, він гріє і зоріє,
Люби і поклоняйся: то – поет!»

*...Вновь посетил
Тот уголок земли.
А. Пушкин*

Мої серпневі дні і безголосі ночі!
Самотні спомини на сірому узбоччі
Широко скруглених і вицвілих горбів,
Край придорожніх верб і мудрих вітряків –
Які далекі ви, далекі і несхожі
На ті прогулянки веселі та погожі,
Коли, не знаючи ні прикрих дум, ні втрат,
Ми сповивали ніч у серпантин цитат,
Признань захованих і явних декламацій.
Хто знав, що й дотепер, до років горя й праці
Ті легковажні дні, уламки буйних літ,
Простягнуть золотий, метеоричний слід?

Возовиця

Спочинку кращого немає та й не треба!
Високий літній день підвівся в ясне небо
І вовну білих хмар тримає при землі.
Папір пожолобивсь на довгому столі,
На сонці жовтому, і сам поволі жовкне,
І літнє шемрання спливає неумовкне.
З високих верховин зелених груш і лип.
І враз вривається ритмічний рівний скрип,
Немов розгойданий волячими рогами,
Іде загатами, левадами, садами
І золотим дощем прим'ятого стебла
Б'є по сухих тинах півсонного села.

Іменний покажчик

- Агеєва В. 24, 25, 41
Арутюнова С. 56
Базилевський В. 57
Башманівський В. І. 58, 59, 60
Білик Г. 61
Білокінь С. 30, 62
Борко Т. 63
Брюховецький В. 31
Вздульська В. 64
Гальчук О. 32, 65, 66
Гальчук О. В. 33, 67
Геращенко М. 68
Гозенпуд А. 69
Горзлін Дорін В. 15
Гречанюк С. 34
Демська-Будзуляк Л. 70
Дзюба І. 35
Добровольська Л. 68
Драч І. Ф. 18
Дунай П. 36
Єфремов С. 37
Звиняцьковський В. 23
Зеров К. 38
Зеров М. 1 – 18, 24 – 27
Зеров М. К. 19, 20, 21, 22
Зерова М. 47, 51
Зерова С. Ф. 19
Зіневич Л. В. 39
Кадоб'янська Н. 71
Клєщикова В. 72
Кобець О. 73
Корогодський Р. 47, 51
Коцюбинська М. 47
Кочур Г. П. 22
Кошова В. М. 18
Кравців Б. 42
Лавріненко Ю. 43
Лермонтов М. Ю. 23
Матвійчук О. 40
Мовчан Р. 45
Москаленко М. 16
Наєнко М. 46, 75
Наливайко Д. С. 28
Неборак В. 76
Ніколенко О. 77, 78
Оглоблин О. 79
Орест М. 29
Орест М. 9, 10, 11, 12
Павличко Д. В. 22
Панченко В. 14, 80, 81
Підгайний С. 48
Полонська-Василенко Н. 49
Попель С. 51
Райбедюк Г. 50
Райбедюк Г. Б. 52
Рильський М. 19
Сверстюк Є. 51, 82
Скопенко В. В. 40
Соловей О. 15
Стріха М. 53, 83
Струк Н. 40
Томчук О. Ф. 52
Федоренко Є. 44
Шевченко С. 54, 84
Шевчук В. 49, 51
Шерех Ю. 55
Шмігер Т. 85
Яворська Л. 86
Яременко В. 44

Зміст

Біографічна довідка	3
Розділ 1. Твори Миколи Зерова	12
1.1. Прижиттєві видання	12
1.2. Закордонні видання	12
1.3. Сучасні видання	13
• а) в окремих книгах	13
• б) в збірках та періодичних виданнях	15
Розділ 2. Про життя та творчість Миколи Зерова	16
2.1 В окремих книгах, наукових збірниках, матеріалах конференцій	16
2.2 У часописах, газетах та журналах	20
Додаток. Поезії Миколи Зерова	24
Іменний покажчик	26

Науково-виробниче видання

«Закоханий у вроду слів...»:
до 125-річчя від дня народження М. К. Зерова

Бібліографічний покажчик

Укладачі: Круківська Олена Луківна,
Настенко Світлана Миколаївна

Підписано до друку 05.05.2015. Зам. № 214. 27 стор. Тираж 60 пр.
Державна бібліотека України для юнацтва
03057, м.Київ, просп. Перемоги, 60
<http://www.4uth.gov.ua>
E-mail: inform@4uth.gov.ua